

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПОСТПРИВАТИЗАЦІЙНОМУ ЕТАПІ

Резюме. Запропоновано модель розвитку машинобудівних підприємств на постприватизаційному етапі, яка базується на підсистема їх організаційно-економічних механізмів.

The summary. In the article the model of the machine building enterprises' developmen during the postprivatizational period, which are based on organazational economical mechanism, is presented.

Ключові слова: постприватизаційний етап, розвиток машинобудівного підприємства, модель.

Постановка проблеми. Масштабні приватизаційні процеси в Україні призвели до переходу великої кількості машинобудівних підприємств на постприватизаційний етап розвитку. В умовах ринку оптимізування функціонування організаційно-економічного механізму підприємства є найперспективнішим шляхом удосконалення його діяльності та досягнення стратегічних цілей. Ознайомлення з матеріалами вітчизняних машинобудівних підприємств дозволяє стверджувати, що недосконале функціонування організаційно-економічних механізмів є причиною виникнення негативних ефектів. З огляду на це, актуальним завданням є уточнити сутність організаційно-економічного механізму підприємства, дослідити взаємозв'язки між його підсистемами та сформувати ефективну модель розвитку підприємства на постприватизаційному етапі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі значну увагу приділено опису процесу приватизації, проблемам постприватизаційної підтримки підприємств, шляхам залучення інвестицій на приватизовані підприємства. Найвідомішими у цих напрямках є праці В. Гейця, Н. Гетманцевої, С. Давимуки, І. Д'яконової, І. Кривов'язюк, П. Круша, Л. Лігоненко, В. Павлова, А. Рапачинського, С. Роверчук, О. Рябенка, І. Сала, Р. Фрідмана, В. Чижової, З. Шершньової. Незважаючи на велику кількість наукових праць і досягнення в теорії та практиці управління приватизованими підприємствами, є частина питань, які залишаються постійним об'єктом дискусій [4, 5]. До них слід віднести: поняття постприватизаційного розвитку підприємства, сутність та значення організаційно-економічного механізму підприємства та можливості формування і використання ефективної моделі розвитку підприємства, яке зазнало впливу приватизаційного процесу [7]. Суперечності виникають через відсутність чіткості у формуванні понять, недосконалість класифікацій тощо. Слід зазначити, що питаннями постприватизаційного розвитку підприємств в Україні цікавляться зарубіжні вчені, пропонуючи свої шляхи вирішення цих завдань [1,3].

Постановка мети. Особливості постприватизаційного етапу висувають високі вимоги до формування та використання організаційно-економічного механізму машинобудівного підприємства, тому створення моделі розвитку такого підприємства на постприватизаційному етапі є важливим теоретичним та прикладним завданням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Моделювання організаційно-економічного механізму постприватизаційного розвитку машинобудівного підприємства є надзвичайно важливим завданням, оскільки воно формує подальше ефективне функціонування приватизованого підприємства. Використання ефективної моделі розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі повинно забезпечити виконання таких блоків цілей.

1. Забезпечувати ефективне функціонування машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі, що виражається у досягненні ним прогнозованих показників діяльності.

2. Створювати позитивний імідж підприємства на ринку та його інвестиційну привабливість для акціонерів, що виражається у здатності випускати конкурентоздатну продукцію та забезпечувати високу доходність акцій.

3. Підтримувати позитивний соціально-психологічний клімат в колективі шляхом зростання фонду заробітної плати працівників та гармонізації їх відносин з апаратом управління.

4. Оптимізувати зовнішні комунікації машинобудівного підприємства, зокрема з владними структурами.

5. Постійно розвивати технологічну базу підприємства, покращуючи екологічні стандарти виробництва.

Ефективна модель розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі повинна базуватися на елементах його організаційно-економічного механізму, а також опиратися на чинники, що визначають формування цього механізму. Для моделювання постприватизаційного розвитку машинобудівного підприємства необхідно виокремити чинники, що визначають формування та використання організаційно-економічного механізму підприємства. Середовище постприватизаційного етапу чинить на підприємство як деструктивний, так і конструктивний вплив, тобто реалізація приватизаційного процесу на окремому підприємстві може виступати чинником зростання кількості ризиків, що здійснюють вплив на машинобудівне підприємство, і чинником стимулювання його ефективного функціонування та розвитку на постприватизаційному етапі. До чинників, що здійснюють деструктивний вплив на розвиток організаційно-економічного механізму на постприватизаційному етапі відносяться: чинники зовнішнього середовища (нестабільність законодавчої бази; недоліки податкових систем; жорстка конкуренція в машинобудуванні; інфляційні процеси; вартість кредитних коштів; вартість нових технологій тощо) та чинники внутрішнього середовища (низький рівень мотивованості працівників; ненадійність постачальників та логістичних схем; відсутність напрацьованих партнерських зв'язків; дефіцит багатьох видів ресурсів; нечіткість цілей підприємства на постприватизаційному етапі; низька якість сировини і комплектування тощо).

Позитивний вплив здійснюють зовнішні та внутрішні чинники, а саме: чинники зовнішнього середовища - сприяння державних органів; позитивне ставлення споживачів і партнерів; доступність інформації про стан галузі та ін; чинники внутрішнього середовища - наявність зацікавленого у розвитку підприємства власника; реструктуризація боргів підприємства; кадрові зміни, перенавчання та перекваліфікація працівників; широкі можливості залучення інвестицій та т.п.

Для адекватного відображення економічних процесів доцільно побудувати модель розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі. При цьому слід враховувати кризовість цього етапу та елементи його організаційно-економічного механізму, які заважають його розвитку. Одночасно необхідно враховувати сукупний ризик. Для оцінки розвитку машинобудівних підприємств на постприватизаційному етапі обрані елементи моделі, які відображають його діяльність на постприватизаційному етапі (виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати на збут, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, виручка від реалізації продукції, собівартість реалізованої продукції).

Модель базується на вагових коефіцієнтах, які визначають значення окремого елемента для організаційно-економічного механізму постприватизаційного розвитку машинобудівного підприємства. Ваговий коефіцієнт позначається як W (при чому, якщо $W = 1,0 - 0,9$, то елемент є домінуючим; якщо $W = 0,8 - 0,6$, то переважаючим; якщо $W = 0,5 - 0,3$, то елемент є додатковим; а якщо $W = 0,2 - 0,0$, то вплив елемента моделі нівелюється).

Для оцінки вагомості впливу фінансового ризику на розвиток машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі на основі опитування та фінансової звітності пропонується така шкала:

$R_p \leq 0,2$ – ризик не впливає на розвиток підприємства на постприватизаційному етапі;

$R_p = 0,3 - 0,6$ – ризик піддається антикризовим заходам;

$R_p \geq 0,7$ – ризик катастрофічний, практично не піддається антикризовим заходам.

Враховуючи вищенаведені аспекти, які повинні відобразитися в ефективній моделі розвитку підприємства на постприватизаційному етапі, нами пропонується така модель, яка дозволить комплексно розвивати підприємство під час впливу кризових явищ. Зважаючи на необхідність включення до такої моделі елементів всіх трьох підсистем організаційно-економічного механізму, сумарний показник розвитку організаційно-економічного механізму підприємства матиме такий вигляд:

$$R = S_m + S_f + S_t \quad (1).$$

де R – сумарний показник розвитку організаційно-економічного механізму машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі;

S_m – показник підсистеми забезпечення організаційно-економічного механізму підприємства;

S_f – показник функціональної підсистеми організаційно-економічного механізму підприємства;

S_t – показник цільової підсистеми організаційно-економічного механізму підприємства.

Постприватизаційний етап відзначається широким впливом кризових явищ, що в свою чергу провокує цілий спектр ризиків підприємства. Визначальним чинником для забезпечення постприватизаційного розвитку машинобудівного підприємства є врахування та мінімізування впливу фінансових ризиків. Сумарний фінансовий ризик, якого зазнає машинобудівне підприємство на постприватизаційному етапі включає ризик зниження фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності, інфляційний ризик, відсотковий ризик, валютний ризик, депозитний ризик, кредитний ризик, податковий ризик, інвестиційний ризик. Враховуючи особливості постприватизаційного етапу адекватний показник розвитку машинобудівного підприємства такий вигляд:

$$R_m = R : R_p \quad (2).$$

де R_m – показник розвитку організаційно-економічного механізму підприємства на постприватизаційному етапі;

R_p – сумарний ризик, якого зазнає підприємство на постприватизаційному етапі.

Процес моделювання розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі включає наступне:

1) вибір джерел інформації та вихідної бази для аналізування розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі;

2) формування системи базових даних для розрахунків (підсистеми організаційно-економічного механізму підприємства);

3) вибір елементів підсистем розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі;

4) формування системи додаткових показників;

5) установлення критеріїв оцінки елементів підсистем;

6) коригування ризиків, яких зазнає підприємство на постприватизаційному етапі;

7) розрахунок показника розвитку організаційно-економічного механізму машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі;

8) формування різних сценаріїв поведінки залежно від значення скорегованого показника розвитку організаційно-економічного механізму машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі;

9) пошук потенційного інвестора для кожної стадії розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі;

10) реформування організаційно-економічного механізму підприємства;

11) планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання постприватизаційного розвитку машинобудівного підприємства. Модель розвитку організаційно-економічного механізму на постприватизаційному етапі представлено на рис. 1.

Відповідно до значень показника розвитку організаційно-економічного механізму машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі (R_m) отримуємо три різні сценарії дії для підприємств. Якщо $R_m \geq 20$, то машинобудівне підприємство успішно функціонує і розвивається на постприватизаційному етапі і необхідно дотримуватися цих стандартів функціонування надалі. Якщо $R_m = 20 - 10$, то машинобудівне підприємство функціонує нормально, але для розвитку на постприватизаційному етапі необхідно переглянути ризики та переглянути цілі підприємства на постприватизаційному етапі. Якщо $R_m \leq 10$, то функціонування організаційно-економічного механізму підприємства є неефективним, перспективи для розвитку на постприватизаційному етапі практично відсутні, необхідно повністю реформувати організаційно-економічний механізм підприємства.

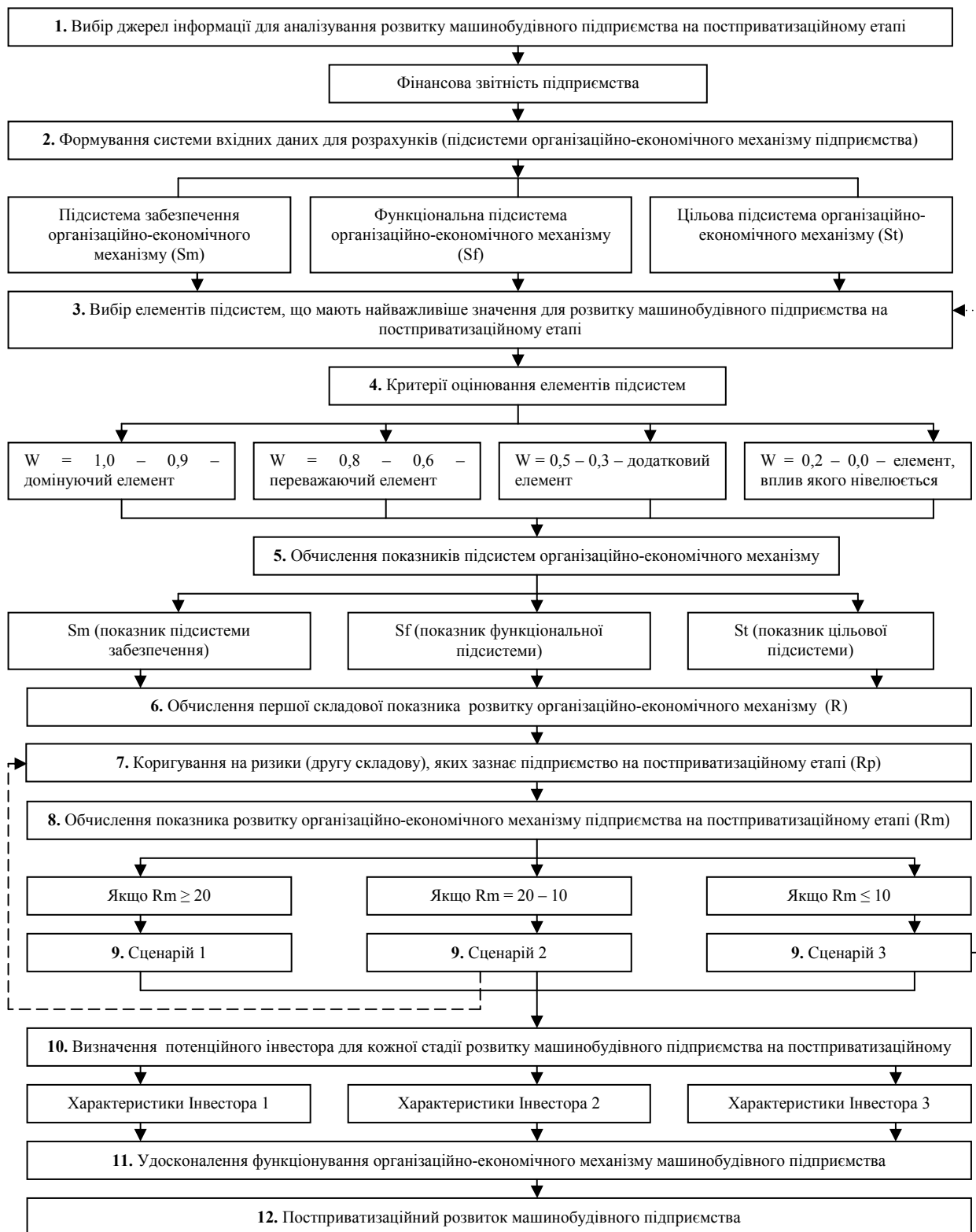

Рис. 1. Модель розвитку організаційно-економічного механізму на постприватизаційному етапі

Застосування запропонованої моделі розвитку дозволить машинобудівному підприємству обирати інвестора, пропозиції та вимоги якого відповідають стану цього підприємства на постприватизаційному етапі. Враховуючи результати моделі розвитку щодо можливих станів

машинобудівних підприємств, необхідно сформулювати вимоги щодо потенційного інвестора для кожного випадку.

1. Для сценарію 1 пошук інвестора, переважно, має бути спрямований на пошук ресурсів для впровадження нових технологій виробництва та виходу на міжнародний ринок. Отже, інвестор для випадку 1 повинен володіти такими характеристиками:

- бути зацікавленим у вкладанні коштів в розвиток нових технологій;
- не прагнути одержати швидкий прибуток, а бути зорієнтованим на перспективу;
- володіти значними інвестиційними коштами;
- прагнути покращити свій особистий імідж через участь у новітніх проектах з високими екологічними, соціальними стандартами тощо.

2. Для сценарію 2 необхідний інвестор, який би допоміг мінімізувати ризики підприємства на постприватизаційному етапі. Отже, характеристики інвестора повинні бути наступними:

- інвестор повинен бути готовим до можливих втрат, і свідомо обирати співвідношення «ризик - користь»;
- володіти досить значними ресурсами;
- розуміти, що у цьому випадку результат від інвестування коштів у підприємство буде вагомим лише у випадку, коли підприємство перейде у стадію 1.

3. Для сценарію 3 необхідно залучати інвестора, який би раніше стикався з аналогічними випадками. Характеристики інвестора повинні бути наступними:

- інвестор має бути особисто зацікавленим у розвитку даного підприємства;
- володіти максимально великими інвестиційними коштами, які повинен бути готовий спрямувати на переоснащення підприємства;
- бути готовим до можливої економічної невдачі.

Пропоновані характеристики для різних випадків дозволяють обрати інвестора відповідно до конкретного випадку та знизити ризики постприватизаційного етапу.

Проведене дослідження доводить, що врахування елементів підсистем організаційно-економічного механізму підприємства сприяє його розвитку на постприватизаційному етапі. Отже, модель розвитку підприємства на постприватизаційному етапі – це модель, що описує елементи трьох підсистем організаційно-економічного механізму (цільової, функціональної та підсистеми забезпечення) та розраховує їх значення для розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі, а також враховує сумарний фінансовий ризик машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Ефективна модель розвитку машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі базується на підсистемах організаційно-економічного механізму такого підприємства та включає сумарний ризик, якого зазнає підприємство на постприватизаційному етапі. Така модель розвитку підприємства дозволяє виявляти елементи підсистем організаційно-економічного механізму за рахунок визначення їх вагових коефіцієнтів, що безпосередньо впливають на ефективність функціонування підприємства на постприватизаційному етапі, і, як наслідок, коригувати його діяльність. Подальші дослідження постприватизаційного розвитку вітчизняних підприємств є перспективними, оскільки дозволяють виявляти, досліджувати та формувати ефективні механізми розвитку як окремих галузей, так і економіки України загалом.

Використана література

1. Лешек Бальцерович. Свобода і розвиток: економія вільного ринку: [монографія]. – Львів: Бібліотека журналу «І», 2000. – 332 с.
2. Бондарь А. Н. Итоги сертификатной приватизации в Украине: [монографія] / А. Н. Бондарь, В. С. Ларцев, С. Ю. Ладомская, Ю. М. Тараторин; под. общ. ред. А.Н. Бондаря. – К.: Полиграф-Информ, 2002. – 208 с.
3. Гжегож В. Колодко. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн: [монографія] – К.: Основні цінності, 2002. – 248 с.
4. Управління підприємством в умовах розвитку ринку: [монографія] / [В. М. Гриньова, М. М. Новікова, О. М. Красносова та ін]. - Харків: ХДЕУ, 2003. – 167 с.
5. Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу в промисловості: [монографія] / О. І. Амоша та ін; НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2004. – 395 с.
6. Кузьмін О. С., Мельник О. Г. Основи менеджменту: [підручник]. Вид. 2-ге, випр., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 464 с.

7. Малицький А. А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/malitskiy./2007-hm>.